

SỬ DỤNG MỘT SỐ LÀN ĐIỀU DÂN CA CHĂM H'ROI, ÊĐÊ PHÚ YÊN TRONG GIẢNG DẠY CHO SINH VIÊN ÂM NHẠC TRƯỜNG ĐẠI HỌC PHÚ YÊN

Nguyễn Xuân Thành*

Tóm tắt

Dân ca các dân tộc bản địa Phú Yên (Chăm H'Roi, Êđê) giàu về đề tài, phong phú về ca từ, là những tác phẩm nghệ thuật có giá trị về cả phần văn học cũng như về phần âm nhạc. Việc đưa một số làn điệu dân ca các dân tộc bản địa Phú Yên vào chương trình giảng dạy cho sinh viên chuyên ngành âm nhạc Trường Đại học Phú Yên sẽ giúp sinh viên hiểu biết và yêu quý hơn các giá trị di sản quý báu của quê hương. Để có thể thực hiện thành công việc này, tác giả đề xuất cách làm cụ thể qua phân tích các tiêu chí chọn bài dân ca (tiêu chí về nội dung lời ca, tiêu chí về âm nhạc), cách đưa dân ca vào học phần Đọc-Ghi nhạc và học phần Lý thuyết âm nhạc-hòa âm.

Từ khóa: dân ca, dân tộc bản địa Phú Yên, sinh viên chuyên ngành Âm nhạc, Trường Đại học Phú Yên

1. Đặt vấn đề

Âm nhạc dân gian nói chung, dân ca nói riêng của một số dân tộc bản địa Phú Yên (Chăm H'Roi, Êđê) luôn gắn bó với cuộc sống con người, đáp ứng những nhu cầu tinh thần của con người và làm đẹp thêm cuộc sống bằng những câu hát thay cho những lời nói thông thường trong giao tiếp. Nhờ tài năng của nhiều thế hệ chất lọc gọt giũa, những bài dân ca mang tính tập thể ấy trở thành những tác phẩm nghệ thuật có giá trị cả về phần văn học cũng như âm nhạc.

Hơn 400 năm hình thành và phát triển lịch sử vùng đất Phú Yên, dân ca của dân tộc bản địa Phú Yên được thai nghén từ lối sống giản dị, mộc mạc. Những công việc lao động bình dị thường ngày, những buồn, vui trong cuộc sống hay nỗi oán hận phản kháng trong đấu tranh cho cuộc sống ấm no hạnh phúc... tất cả đã được tồn tại, gắn bó với các tộc người nơi đây. Dân ca các dân tộc bản địa Phú Yên đã góp phần làm cho cuộc sống và lịch sử nơi này thêm hào hùng

và cũng chính lịch sử, cuộc sống đã tạo cho dân ca nơi đây giàu về đề tài, phong phú về ca từ. Họ đã đặt lời đặt nhạc rồi hát truyền khẩu để ca ngợi cuộc sống, giáo dục con cháu biết yêu cái hay cái đẹp, lên án những thói hư tật xấu của xã hội.

Cũng chính vì thế, ngay trong Trường ĐH Phú Yên, nơi đào tạo những thầy cô giáo dạy âm nhạc tương lai cho các trường phổ thông, giảng viên và sinh viên nhà trường phải nhận thức được tầm quan trọng của việc đưa một số làn điệu dân ca Phú Yên vào chương trình giảng dạy âm nhạc. Muốn thực hiện được điều ấy, nhà trường cần xác định rõ trong chủ trương đào tạo sinh viên CĐSP âm nhạc. Giảng viên phụ trách môn học mang tính đặc thù này phải thật sự có một nền tảng kiến thức, am hiểu và lòng say mê nghiên cứu về dân ca bản địa để truyền dạy và khơi nguồn đam mê ham học hỏi đến sinh viên trong điều kiện các môn học về dân ca chưa thực sự thu hút đông đảo người học.

Việc đưa một số làn điệu dân ca Phú Yên vào chương trình giảng dạy cho sinh

* ThS, Trường Đại học Phú Yên

viên âm nhạc trong nhà trường sẽ giúp sinh viên hiểu biết hơn các giá trị di sản văn hóa quý báu của quê hương, từ đó thêm phần yêu thích môn học và biết giữ gìn bản sắc văn hóa địa phương.

2. Một vài tiêu chí chọn bài dân ca

Theo giáo sư Hoàng Chương, nói đến nghệ thuật của dân ca là phải đề cập đến hai yếu tố cơ bản không sao tách rời: văn chương và giai điệu.

Tiếng nói của ta dựa trên một số nguyên tắc về âm tiết, ngữ điệu, niêm luật... để sắp xếp lại thành những câu thơ bóng bẩy với những đặc trưng về hình tượng, màu sắc... đã giữ vai trò nòng cốt trong việc cấu tạo giai điệu và sự phát triển nét nhạc của các làn điệu dân ca muôn hình nghìn vẻ. Ở mỗi bài, nhạc điệu và ngôn ngữ đã liên kết chặt chẽ bồi bổ cho nhau, để biểu hiện được tư tưởng chủ đề.

Thực tế đã chứng minh, dân ca, nếu chỉ được nghiên cứu đơn thuần về mặt âm nhạc, sẽ khó phân tích thỏa đáng được tính dân tộc cực kì tinh vi bộc lộ ra trong quá trình phát triển giai điệu, càng khó tìm ra chủ đề tình cảm giấu kín trong nét nhạc lời thơ. Ngược lại, nếu chỉ chú tâm tìm hiểu riêng mặt văn chương, ta sẽ bỏ qua mất phần cốt yếu của nó là âm nhạc và như vậy, sẽ không sao thấu hiểu được sự kết hợp diệu kì giữa ngôn ngữ với âm thanh trong nghệ thuật ca nhạc dân tộc. Chúng ta không thể coi nhẹ một trong hai yếu tố đó.

Để đảm bảo cho chương trình được bổ sung một cách cần và đủ, phải chú trọng đến nội dung của chương trình và phương pháp giảng dạy cho phù hợp với mục tiêu đã đề ra.

Sinh viên khoa Nghệ thuật là những giáo viên tương lai của trường phổ thông trong tỉnh, vì vậy, để sau này có thể truyền dạy dân ca cho các em học sinh của mình, bản thân sinh viên phải được học các kiến

thức về dân ca một cách sâu rộng hơn. Chủ đề của các bài hát dân ca mà sinh viên được học là ca ngợi tình yêu quê hương đất nước, tình đoàn kết gia đình bạn bè cũng như đạo lý uống nước nhớ nguồn... Các bài dân ca được lựa chọn để đưa vào chương trình giảng dạy không chỉ hay, đặc sắc mà phải có ý nghĩa giáo dục nhân cách toàn diện cho sinh viên, đồng thời phải đảm bảo tính vừa sức đối với trình độ của sinh viên, đáp ứng được với nội dung giáo dục cũng như phù hợp với lứa tuổi và sự hiểu biết của sinh viên. Như vậy, những bài dân ca các dân tộc bản địa ở Phú Yên được lựa chọn vào chương trình giảng dạy phải là những bài hát giàu hình tượng, giai điệu đẹp, lời ca giản dị mộc mạc, mang tính giáo dục về đạo đức cũng như hình thành nhân cách con người toàn diện.

2.1. Tiêu chí về nội dung lời ca

Lời ca giữ một vị trí quan trọng cho sự hình thành của dân ca. Giai điệu thường dựa vào những đặc trưng ngôn ngữ mà tiến hành sao cho phù hợp với lời ca.

Dân ca các dân tộc bản địa ở Phú Yên có nhiều thể loại khác nhau, những bài hát dùng trong sinh hoạt cộng đồng, những bài hát giao duyên, những khúc hát ru... Để phù hợp với sinh viên, nên chọn các bài có giá trị giáo dục cao, phù hợp với đạo đức, lối sống lành mạnh cho sinh viên. Chủ đề của các bài thường đề cập đến tình yêu quê hương, đất nước, tình yêu thiên nhiên, tình cảm đoàn kết trong cộng đồng, tình yêu nam nữ...

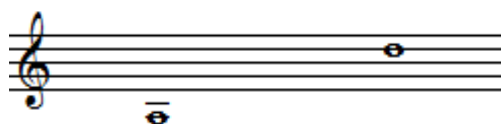
Nội dung lời ca giản dị, gần gũi với cuộc sống sinh viên.

2.2. Tiêu chí về âm nhạc

Âm vực

Đặc điểm về ngôn ngữ âm nhạc trong các bài hát nói chung và dân ca các dân tộc bản địa ở Phú Yên nói riêng khi chọn và đưa vào chương trình dạy học có một ý

nghĩa to lớn. Cần chọn các bài có âm vực không quá rộng, các bài hát phải có âm vực phù hợp với khả năng ca hát của sinh viên. Như chúng ta đã biết, mục đích đào tạo sinh viên CĐSP Âm nhạc không phải để làm ca sĩ hay người nghệ sĩ biểu diễn âm nhạc. Mục tiêu và chất lượng khi tuyển sinh không cao so với các trường nghệ thuật chuyên nghiệp trên cả nước nên việc lựa chọn bài dân ca có âm vực phù hợp với khả năng của sinh viên là điều rất quan trọng. Theo tôi, âm vực từ khoảng nốt la quãng 8 nhỏ đến nốt rê quãng 8 thứ hai là phù hợp. Vì thế tất cả các bài được chọn đưa vào giảng dạy phải đảm bảo tầm âm như đã nêu.

Giai điệu

Giai điệu của bài hát phải phù hợp với trình độ tiếp thu âm nhạc của sinh viên, tức là các bài hát đó phải có cấu trúc giai điệu ổn định, các quãng liên bậc, nếu có quãng nhảy thì không phải quãng nhảy quá xa khó đọc và không có nhiều luyện láy.

Tiết tấu

Chọn các bài dân ca với tiết tấu đơn giản, vừa phải với trình độ của sinh viên, tránh những bài có tiết tấu khó thể hiện. Cấu trúc các bài phải ngắn gọn, các câu phân chia rõ ràng, vừa sức. Không nên chọn bài có sự thay đổi tự do các loại nhịp vì sẽ gây khó khăn cho sinh viên khi học hát.

3. Một số giải pháp cụ thể

3.1. Đưa dân ca vào học phần Đọc – Ghi nhạc

Đọc – Ghi nhạc là học phần cơ bản được học liên tục trong 4 học kỳ, mỗi học kỳ gồm 2 tín chỉ, gồm các nội dung: Luyện đọc gam – Quãng ; Luyện đọc tiết tấu; Nghe – ghi nhạc; Tập đọc nhạc. Đây là học phần mấu chốt của chương trình nhằm trang bị cho sinh viên khả năng đọc và ghi nhạc, sau khi học xong sinh viên có thể dạy tốt môn âm nhạc ở trường phổ thông.

Việc chọn các bài dân ca để đưa vào học phần Đọc - ghi nhạc cần phải đáp ứng được yêu cầu về kỹ năng xướng âm, ví dụ: luyện đọc gam trưởng – gam thứ, đọc các quãng nhảy xa hay đọc các dạng tiết tấu từ đơn giản đến phức tạp.

Ngoài ra khi chọn các bài cần đáp ứng được tính vừa sức, phải phù hợp với thời gian lên lớp, tránh các bài quá dài, nhiều câu, nhiều đoạn.

Đối với học phần Đọc – Ghi nhạc chúng tôi có chọn một số bài dân ca để đưa vào ở học kỳ thứ 2 như sau:

Trình độ của sinh viên ở học kỳ này đã cao hơn. Sinh viên đọc được các bài từ 2, 3 dấu hóa với các tiết tấu phức tạp hơn như đảo phách, nghịch phách, chùm ba... Phân giai điệu cũng có những bước nhảy rộng từ quãng 6, quãng 7 hoặc quãng 8... Chúng ta có thể chọn những bài đáp ứng được các yêu cầu kỹ năng đó.

Bài 1: Chờ anh - Dân ca Ê đê Phú Yên (trích)

Bài 2: *Vui được mùa lúa rẫy* - Dân ca Chăm H'roi (trích).

Bài 3: *Oi buôn xang ta oi* - Dân ca Ê đê Phú Yên (trích)

Bài 4: *Nhớ anh* - Dân ca Chăm H'roi (trích)

Với các yêu cầu kỹ năng của học phần, tùy từng giáo viên, có thể chọn những bài khác nhau để sử dụng trong phần xướng âm hay ghi âm. Việc làm này nên kèm theo phần ghép lời ca.

3.2. Đưa dân ca vào học phần Lý thuyết âm nhạc – Hòa âm

Học phần Lý thuyết âm nhạc – Hòa âm ở khoa Nghệ thuật của Trường ĐH Phú Yên được triển khai vào năm thứ nhất với 3 tín chỉ (tương đương 45 tiết). Học phần giới thiệu hệ thống các kiến thức về các nhân tố cơ bản của âm nhạc, cao độ trường độ, nhịp điệu, quãng, điệu thức, hợp âm... làm nền tảng cho việc học tập tất cả các học phần âm nhạc khác.

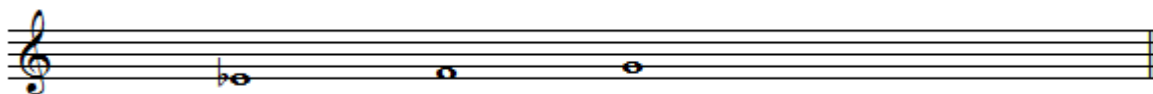
Trong Chương *Điệu thức - Giọng*, ngoài các dạng điệu thức 7 âm trưởng -

thứ, môn học còn giới thiệu một số dạng thang 5 âm phổ biến trong âm nhạc cổ truyền dân tộc. Đây là chương trình dùng chung cho các trường CĐ và ĐH sư phạm trong cả nước. Do vậy các dạng thang âm này chủ yếu là của người Việt.

Để đưa âm nhạc dân gian của một số dân tộc bản địa ở Phú Yên vào chương trình dạy môn lý thuyết âm nhạc cơ bản, chúng tôi đề xuất như sau:

Sau phần giới thiệu các dạng 5 âm phổ biến sẽ dành 1 tiết để giới thiệu một số dạng thang âm trong dân ca dân tộc Chăm Hroi, Êđê Phú Yên. Giảng viên sẽ cho đọc giai điệu các bài dân ca sau đó phân tích cấu trúc thang âm. Qua việc làm này, sinh viên hiểu cấu trúc của thang âm các làn điệu dân ca ấy.

Giới thiệu dạng thang 3 âm

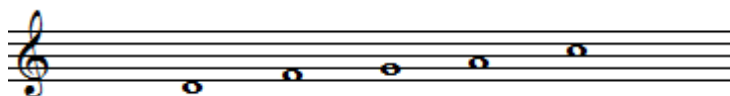
Đây là dạng thang 3 âm gồm có 3 nốt liền kề cách nhau 1 cung: 2T+2T.

Ví dụ: *Đàn môi* – Dân ca Chăm Hroi (trích)

Dạng thang 5 âm

Dạng 1:

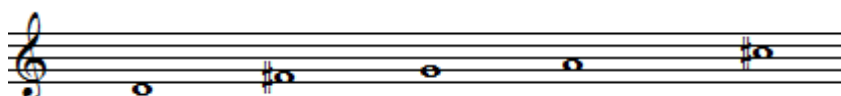

Ví dụ : *Hát mừng lúa mới* - Dân ca Chăm Hroi (trích)

Có tiếng chim rộn rã trên nương cất tiếng ca vui mừng được mùa

Dạng 2:

Ví dụ: Chờ anh – Dân ca Êđê Phú Yên (trích)

4. Kết luận

Dân ca mãi mãi là dòng sữa mẹ, là niềm tự hào của mỗi con người khi hát lên giai điệu đậm đà bản sắc của dân tộc mình. Chúng tôi cho rằng dân ca một số dân tộc bản địa Phú Yên khi được đưa vào giảng dạy trong nhà trường sẽ phát huy được giá trị đích thực của nó.

Việc đưa một số làn điệu dân ca Phú

Yên vào giảng dạy cho sinh viên CĐSP Âm nhạc Trường ĐH Phú Yên là một việc làm thiết thực, góp phần hình thành ở sinh viên những giá trị văn hóa âm nhạc đích thực, đẩy lùi những thị hiếu âm nhạc không lành mạnh trên thị trường hiện nay, góp phần vào việc thực hiện mục tiêu giáo dục của nhà trường là đào tạo con người toàn diện về đức - trí - thể - mỹ.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Nguyễn Đình Chúc (2003), *Hồ Khoan Phú Yên*. Hội văn nghệ dân gian và văn hóa các dân tộc Phú Yên.
- [2] Hoàng Chương chủ biên (2007), *Bài chòi và dân ca liên khu 5*. Nxb Văn hóa – Thông tin.
- [3] Nguyễn Xuân Đàm chủ nhiệm công trình (1996). *Ca dao - Dân ca trên vùng đất Phú Yên*. Sở Khoa học - Công nghệ - Môi trường Phú Yên.
- [4] Nguyễn Định chủ biên (2010), *Văn học dân gian Phú Yên*. UBND tỉnh Phú Yên.
- [5] Trần Việt Ngữ - Trương Đình Quang - Hoàng Chương (1963), *Dân ca miền Nam Trung bộ*. Nxb Văn hóa - Viện Văn học.
- [6] Nguyễn Ngọc Quang (2008) *Âm nhạc dân gian các dân tộc thiểu số Chăm H'roi, Bana, Êđê ở Phú Yên*. Sở Văn hóa - Thể thao & Du lịch Phú Yên.
- [7] Sở Khoa học – Công nghệ Phú Yên (2005), *Người Ê đê M'đuh ở Phú Yên*.
- [8] Phạm Tú Hương (2003), *Lý thuyết âm nhạc cơ bản*. Nxb Đại học sư phạm Hà Nội.
- [9] Nguyễn Hoàn Thông – Phạm Thanh Vân. *Giáo trình Đọc – ghi nhạc* (Tập 1,2) Nxb Đại học sư phạm.
- [10] Nguyễn Thị Quỳnh (2013) *Đưa âm nhạc dân gian một số dân tộc bản địa ở Đồng Nai vào chương trình giảng dạy tại khoa Thể dục - Nhạc họa Trường Đại học Đồng Nai*.

Abstract**Adding some Phu Yen Cham H'roi and Ede's folk-songs to the music training curriculum at Phu Yen University**

Phu Yen ethnic minorities' folk-songs are rich in themes and lyrics. They are valuable arts works in the fields of literature as well as music. Adding some Phu Yen ethnic minorities' folk-songs to the music training curriculum at Phu Yen University will help students understand and love their homeland's valuable heritages.

Based on the characteristics of Phu Yen ethnic minorities' folk-songs, the author suggests some criteria for choosing folk-songs and how to use them in the music credits.

Keywords: *folk-songs, Phu Yen Cham H'roi and Ede, music students, Phu Yen University*